Wetenschappelijke toets
AMvB Dierwaardige Veehouderij

Juli 2025. Onderzoekersgroep voor het convenant Dierwaardige Veehouderij: Imke de Boer, Bram Bos, Fleur Hoorweg, Bas Kemp, Liesbeth Bolhuis, Bas Rodenburg, Elsbeth Stassen, Arjan Stegeman.

Vooraf

Dit document biedt op verzoek van het ministerie van LVVN een reflectie van de onderzoekersgroep Convenant Dierwaardige Veehouderij op het conceptbesluit Algemene Maatregel van Bestuur Dierwaardige veehouderij (AMvB) en de bijbehorende Nota van Toelichting (NvT). De onderzoekersgroep heeft in een eerdere fase van het proces richting Convenant Dierwaardige Veehouderij een Dierinhoudelijke Toets[1] (DIT) opgesteld, waarin op basis van wetenschappelijke kennis is aangegeven wat vereist zou moeten zijn voor een dierwaardige veehouderij. Voor deze DIT was de opdracht beperkt tot het formuleren van eisen met betrekking tot de huisvesting van dieren. Belangrijke andere aspecten van dierwaardigheid, zoals diergezondheid, fokkerij en de invloed van genetica, transport en slacht, vielen destijds buiten de scope van de opdracht. Vanwege deze afbakening ligt ook in de huidige opdracht de focus grotendeels binnen ditzelfde kader.

In deze reflectie vergelijken we de AMvB met onze eerdere DIT, en bespreken we de overeenkomsten en verschillen. We zijn ons er terdege van bewust, dat in de AMvB afwegingen zijn gemaakt tussen het belang van dierwaardigheid enerzijds, en bedrijfs- en macro-economische, arbeidstechnische en milieukundige overwegingen anderzijds. Dergelijke afwegingen zijn in de DIT niet gemaakt, aangezien deze buiten de reikwijdte van de opdracht vielen. Dit heeft tot gevolg dat onze reflectie kritisch is ten aanzien van het uiteindelijke resultaat. Die kritische houding doet echter niets af onze waardering voor het feit dat de sectoren en de rijksoverheid gezamenlijk stappen hebben gezet in de richting van een dierwaardige veehouderij. In deze notitie geven we eerst enkele algemene reflecties die diercategorieën overstijgen. Vervolgens vergelijken we per diercategorie (varkens, rundvee, kalveren, legpluimvee, vleespluimvee en ouderdieren) de AMvB met onze eerdere DIT.

Algemeen

De AMvB is duidelijk bedoeld om het minimumniveau van dierenwelzijn in Nederland te verhogen. Zij vormt een wettelijke ondergrens, waarbij bewust ruimte wordt gelaten voor bovenwettelijke marktconcepten die zich op het gebied van dierwaardigheid verder kunnen onderscheiden. Hoe begrijpelijk deze keuze ook is, vanuit ons perspectief op dierwaardigheid houdt dit in dat de veehouderij als geheel tot 2040 niet dierwaardig zal zijn.

Veehouderij niet dierwaardig in 2040

Op basis van de huidige eisen in de AMvB kan worden geconcludeerd dat de veehouderij ook na 2040 niet als geheel dierwaardig zal zijn. Dat ligt aan de volgende vijf karakteristieken in het huidige voorstel:

1. De eisen die in 2040 aan de dierhouderij worden gesteld zijn ontoereikend om volledige dierwaardigheid te garanderen, omdat nog altijd niet aan alle gedragsbehoeften tegemoet zal worden gekomen.

[1] Onderzoekersgroep Convenant Dierwaardige Veehouderij 2024. 'Dierinhoudelijke toets' en 'keurmerkentoets' - Bijlage G bij Verslag van de voorzitter van het convenanttraject dierwaardige veehouderij.

2. Er zijn tal van uitzonderingen en mogelijkheden opgenomen, waardoor het mogelijk blijft om niet aan de eisen te hoeven voldoen die er wél in staan.
3. Meerdere eisen zijn weinig concreet: denk bijvoorbeeld aan 'voldoende vreetplekken' in plaats van concrete normen zoals 'één vreetplek per koe' om gesynchroniseerd eetgedrag te realiseren.
4. Het zesde principe van de RDA, gericht op een zekere handelingsvrijheid en controle door het dier (agency), en het ervaren van een positieve emotionele toestand, ontbreekt in uitwerking of concretisering.
5. Andere belangrijke aspecten van dierwaardigheid, zoals diergezondheid (voor zover niet gerelateerd aan huisvesting), transport, slacht en de invloed van genetica, blijven onderbelicht door de eenzijdige focus van de AMvB op gedragsbehoeften en enkele lichamelijke ingrepen.

Tot slot merken we op dat veel van de eisen nog bij Koninklijk Besluit op een nader te bepalen moment in werking moeten treden. Hoewel we ervan uitgaan dat de ambitie is om dit vóór 2040 te realiseren, blijft de mogelijkheid tot uitstel tot na dat jaar bestaan.

Breder perspectief voor lange termijn ontbreekt
De wettelijke erkenning – zij het vaak op de lange termijn - van een aantal belangrijke gedragsbehoeften van dieren is zonder meer een positieve ontwikkeling. Tegelijkertijd laat de vertaling van deze gedragsbehoeften naar concrete eisen nog te wensen over. Dit lijkt mede het gevolg van het feit dat het voorstel sterk uitgaat van de mogelijkheden binnen de huidige houderijsystemen. We constateren dat voor 2040 impliciet wordt uitgegaan van het behoud van de huidige structuur van de dierhouderijsectoren, inclusief bestaande technische standaarden (zoals onderkeldering) en gangbaar management. Een helder transitieperspectief op de gewenste aard en rol van de veehouderij binnen het bredere voedselsysteem, het landelijk gebied en de natuur, had kunnen bijdragen aan een wezenlijke stap richting dierwaardige veehouderij. Op zijn minst was het wenselijk geweest dat de wettelijke erkenning van gedragsbehoeften gepaard zou zijn gegaan met een breder perspectief op hoe dierwaardigheid er idealiter uitziet. Zo'n perspectief zou in situaties van nieuwbouwprojecten kunnen dienen als richtinggevend kader. Vanuit de leidende gedachte van doelvoorschriften had de AmvB hier nu ook al aanzienlijk meer ruimte kunnen voor kunnen bieden.

Zonder een breder perspectief op dierwaardigheid is het risico reëel dat investeringen die nu worden gedaan ter voorbereiding op de eisen voor 2040, toekomstige verbeteringen juist in de weg staan. Denk bijvoorbeeld aan het investeren in vrijloopkraamhokken met roostervloeren, die het later aanbieden van geschikt nestbouwmateriaal voor zeugen belemmeren; aan het toestaan van volledig roostervloeren bij kalveren, wat het gebruik van geschikt beddingmateriaal in de toekomst bemoeilijkt; of aan een beperkte verhoging van de speenleeftijd van biggen, waardoor de gekozen inrichting van het bedrijf verdere verhoging van de speenleeftijd bemoeilijkt. Dergelijke keuzes kunnen leiden tot potentiële lock-ins, waarbij verdere stappen richting dierwaardigheid worden tegengehouden door eerdere investeringen. Dit kan in de toekomst tot begrijpelijke frustratie leiden bij veehouders, wanneer blijkt dat alsnog aanvullende en kostbare aanpassingen nodig zijn.

Besluit redeneert niet in voordeel dier
De AMvB redeneert overwegend niet in het voordeel van het dier. Wanneer er geen volledige wetenschappelijke zekerheid is over de noodzaak van een maatregel , wordt deze vaak achterwege gelaten. Onzekerheid of kennislacunes leiden regelmatig tot de aanname dat een bepaalde praktijk 'waarschijnlijk geen negatief effect heeft' (zoals te zien bij het immobiliseren van zeugen rondom het werpen, het ontbreken van verplichte schuurmogelijkheden bij immobilisatie, of de toelating van hoge ammoniakconcentraties in varkensstallen).

In dezelfde lijn benoemt de AMvB nadrukkelijk welke (op zich begrijpelijke) factoren aanleiding kunnen zijn om de invoering van eisen uit te stellen (zoals milieubelasting, vergunningverlening of economische haalbaarheid), maar laat na te benoemen welke factoren juist aanleiding zouden kunnen zijn om invoering te versnellen. Voorbeelden daarvan zijn nieuwe technologische ontwikkelingen, of groeiende

wetenschappelijke kennis over het belang van eisen voor dierenwelzijn of de impact van maatregelen in de AMvB op dierenwelzijn.

Gidsen voor Goede Praktijken en Klimaatadaptatieplan nog te vrijblijvend
De AMvB leunt voor de realisatie van dierwaardigheid sterk op de zogenoemde *'Gidsen voor Goede Praktijken'*, die iedere sectororganisatie zou moeten opstellen na 'overleg' met tenminste één dierenwelzijnsorganisatie en één welzijnsdeskundige. Vanuit de optiek van doelvoorschriften een goede aanpak, omdat het ruimte biedt voor maatwerk per bedrijf. Deze gidsen zouden betekenisvolle mogelijkheden en concrete voorbeelden kunnen bevatten, zoals mogelijke bedrijfsvoering zonder staartcouperen, of het opstellen van een goed klimaatadaptatieplan.

In de huidige AMvB-uitwerking is dit instrument echter bijzonder vrijblijvend en opvallend sector-gestuurd. Veehouders met goede intenties zullen de gidsen wellicht gebruiken, maar er ontbreekt elke stimulus om goede praktijken ook daadwerkelijk te implementeren wanneer de bereidheid of de economische omstandigheden daarvoor ontbreken. Zonder zo'n stimulus vrezen wij dat deze gidsen weinig effect zullen hebben. Te overwegen valt om veehouders te verplichten om óf (1) een of meerdere maatregelen uit de gids toe te passen, óf (2) te motiveren waarom dit voor hun bedrijf niet mogelijk is, met toezicht via het geldende kwaliteitssysteem dat zo nodig ook een verbeterplan kan afdwingen. Een alternatief zou een systematiek kunnen zijn waarin veehouders worden beloond of gebenchmarkt op basis van de praktijken in de gidsen.
Daarnaast constateren we dat nergens is vastgelegd dat de Gidsen voor Goede Praktijken daadwerkelijk worden opgesteld en periodiek geactualiseerd. Ook de rol van de dierenwelzijnsorganisatie en 'tenminste één' dierenwelzijnsdeskundige is summier uitgewerkt. 'Overleg', biedt geen garantie voor een betekenisvolle inbreng, en het is onduidelijk wie als dierenwelzijnsdeskundige kan worden beschouwd.

Het opnemen van een klimaatadaptatieplan als verplicht onderdeel van het bedrijfsgezondheidsplan is een verstandige stap. De aanwezigheid van zo'n plan garandeert echter niet dat stress door extreme temperaturen daadwerkelijk wordt voorkomen, noch is duidelijk hoe hierop gehandhaafd wordt. Bovendien is de huidige uitwerking sterk klassiek ingestoken; het accent ligt op maatregelen die door veehouders worden genomen om hitte- en koudestress bij dieren te voorkomen. Minder aandacht is er voor ontwerpkeuzes in het houderijsysteem die dieren zélf meer handelingsvrijheid en controle geven om met wisselende klimaatomstandigheden om te gaan, zoals het aanbieden van schuilplekken voor melkvee in de weide. Dergelijke keuzes zouden ook bijdragen aan de invulling van het zesde principe van dierwaardigheid.

Sterkere stimulus nodig voor daadwerkelijk uitbannen ingrepen
Gezien de belangrijke rol van dierenartsen, zoals beschreven in de AMvB, bij het waarborgen van aspecten als de integriteit van het dier en diergezondheid, is het belangrijk dat zij effectief gestimuleerd worden om routinematige ingrepen, zoals het couperen van varkensstaarten te vermijden. In de praktijk blijkt dit binnen de huidige economische afhankelijkheidsrelatie tussen dierenarts en veehouder echter niet vanzelfsprekend. De AMvB verandert hier weinig aan; uitzonderingen blijven mogelijk op advies van de dierenarts, waarbij het enige verschil is dat dit nu moet worden verantwoord in het bedrijfsgezondheidsplan. We adviseren eveneens een benchmark te overwegen voor ingrepen, vergelijkbaar met de succesvolle aanpak bij het reduceren van antibioticagebruik. Hiermee kan inzicht worden verkregen in welke dierenartsen relatief vaak of juist weinig uitzonderingen toestaan op het verbod, en welke onderliggende factoren hieraan ten grondslag liggen. Dit bevordert niet alleen de transparantie, maar biedt ook aanknopingspunten voor verbeteringen in de praktijk.

Per diersoort

Varkens

Een stalconcept waarin dieren van alle leeftijden de keuze en ruimte hebben voor invulling van soorteigen gedrag
In de AMvB wordt genoemd dat varkens moeten kunnen beschikken over van elkaar gescheiden functiegebieden. Dit is een belangrijke stap naar dierwaardige huisvesting voor varkens, omdat er in de huidige systemen vaak niet of onvoldoende in bepaalde gedragsbehoeften kan worden voorzien. De ruimte per dier blijft echter vrijwel gelijk (een verandering van 0,80 m^2 naar 0,90 m^2 in 2040 per vleesvarken). Het is zeer de vraag of dit voldoende is voor een hokinrichting waarin afdoende tegemoet wordt gekomen aan de gedragsbehoeften van varkens zoals genoemd in de DIT en AMvB. In de AMvB en NvT wordt het belang van competitieloos eten en drinken onderschreven, maar de invulling hiervan is niet erg concreet. Het is ook niet duidelijk hoe varkens thermoregulair gedrag kunnen uitvoeren (o.a. kunnen afkoelen via bijvoorbeeld een modderbad of douche). Schuurmogelijkheden voor comfortgedrag worden niet aangeboden in de dekstal en in de uit te faseren kraambox waarin zeugen zijn geïmmobiliseerd. In de behoefte aan frisse lucht zoals genoemd in de DIT wordt niet voorzien. De AMvB hanteert een maximaal ammoniakgehalte van 20 ppm (en in de NvT wordt dit afgezwakt naar gemiddeld 20 ppm). Dit is te hoog; varkens hebben een zeer sterk ontwikkeld reukvermogen en vertonen een voorkeur voor ruimtes met 0 ppm ammoniak boven 10 ppm of meer. Onderzoek heeft laten zien dat varkens blootgesteld aan 20 ppm meer agressie en minder spelgedrag vertoonden in de eerste week na spenen, evenals lagere speekselcortisolconcentraties en een tendens voor vergrote bijnieren, wat indicatief is voor verminderd welzijn en chronische stress ten opzichte van varkens blootgesteld aan 5 ppm. Ten aanzien van ruwvoervoorziening voor drachtige gelten en zeugen wordt aangegeven dat dieren een toereikende hoeveelheid moeten hebben om te kunnen wroeten en verzadiging te bereiken. Het effect van ruwvoer op verzadiging en de mogelijkheid tot wroeten is sterk afhankelijk van het type ruwvoer en het is niet duidelijk hoe hierop zal worden gestuurd. Er is geen informatie in de AMvB over vloeren en bodembedekking anders dan de hoeveelheid roostervloer. Bedding (zoals bijvoorbeeld stro) wordt niet genoemd.

Geen routinematige ingrepen
Het uitfaseren van lichamelijke ingrepen wordt genoemd in de AMvB, maar er is geen voorschrift opgenomen om te stoppen met castreren van beren. De regelgeving ten aanzien van het couperen van staarten geeft ruimte om toch te couperen als bij 2 procent van de varkens staartbeschadigingen zijn geconstateerd. De controle op incidentie van staartbeschadigingen ligt bij de varkenshouder. Het tandenvijlen van biggen blijft toegestaan als er een diergeneeskundige noodzaak is vastgesteld door een dierenarts. De vraag is dan ook of er bij het uitfaseren van lichamelijke ingrepen bij varkens de gewenste progressie zal worden gehaald op basis van de AMvB.

Hogere speenleeftijd (minimaal 6 weken) en adequate voerverstrekking aan biggen in de kraamstallen
De AMvB stelt de minimum speenleeftijd vast op 25 dagen, terwijl in de DIT een minimumleeftijd van 42 dagen wordt geadviseerd. Wel staat in de NvT dat in de kennisagenda wordt opgenomen dat nader onderzoek moet plaatsvinden naar de minimale speenleeftijd. Als de speenleeftijd verder wordt verhoogd, zijn aanpassingen in het systeem nodig. De voerverstrekking aan biggen in de kraamstal komt afdoende terug in AMvB.

Zeug in vrijloophok, incl. los werpen
In de AMvB wordt aangeven dat er gefaseerd wordt overgegaan naar vrijloopkraamhokken, met een verplichting in 2040. De AMvB geeft daarnaast aan dat zeugen vast mogen worden gezet van een dag voor tot en met vier dagen na het werpen, en dat die periode mag worden verlengd tot 7 dagen na het werpen als de houder dat noodzakelijk vindt. Het vastzetten voor, tijdens en na het werpen verstoort het nestbouwgedrag, het werpproces en het maternale gedrag van zeugen. Dit betekent dat er niet in de gedragsbehoeften van zeugen wordt voorzien in deze periode, met ook negatieve fysiologische effecten.

Geschikte vloeren en ondergrond
In de DIT is gesteld dat de vloeren of ondergrond een comfortabele en schone bedding moeten bieden om te voorzien in de behoefte om te wroeten, te lopen en te rusten. Er is geen concrete informatie in de AMvB over waar de vloer aan moet voldoen, anders dan dat de roostervloer in stallen voor gespeende biggen deels wordt afgedekt. Dit betekent dat het niet goed te beoordelen is of bedding kan worden aangeboden en daarmee wordt voorzien in belangrijke gedragsbehoeften. Zie ook opmerkingen onder ‘stalconcept’ en ‘nestmateriaal voor de zeug’.

Nestmateriaal voor zeug incl. stro of takken, en zacht materiaal
Nestbouwgedrag van zeugen en het aanbieden van geschikt materiaal zoals genoemd in de DIT (stro, takken, zacht materiaal) worden niet genoemd in de AMvB. Voor het aanbieden van nestbouwmateriaal zullen vloeren worden moeten aangepast, evenals het mestafvoersysteem. Het lijkt erop dat een volledige

roostervloer in het kraamhok nog steeds toegestaan is. Dit belemmert het aanbieden van geschikt nestmateriaal zoals takken en stro. De voorgestelde veranderingen in het kraamhok zijn dus waarschijnlijk onvoldoende om in de gedragsbehoeften van zeugen rondom werpen te voorzien.

Wat ontbreekt nog
De in de DIT genoemde punten over het niet/minimaal mengen van biggen, het zo mogelijk socialiseren van biggen en spenen zonder biggen toe te voegen komt niet terug in de AMvB. Daarnaast ontbreekt in de AMvB informatie over het mengen van zeugen, en het aanbieden van voldoende ruimte en uitwijkmogelijkheden als zeugen worden ge(her)-ïntroduceerd in de groep.

Samenvattend
Het is positief dat de belangrijkste gedragsbehoeften van varkens en het beschikbaar stellen van verschillende functiegebieden voor deze behoeften zijn opgenomen in de AMvB. Het vrijloopkraamhok is een belangrijke stap voor het verbeteren van het welzijn van zeugen rondom het werpen en tijdens de lactatie. De AMvB komt echter maar minimaal of niet tegemoet aan sommige gedragsbehoeften van varkens. De beschreven eisen zijn nog niet erg concreet en er is maar in een beperkte extra ruimte per dier voorzien. De DIT beschreef ook dat het aanbieden van bedding en geschikt nestmateriaal belangrijke aspecten zijn van een dierwaardig systeem. Dat zien we niet terug in de AMvB. Een zorgenpunt is dat de in de AMvB voorgestelde aanpassingen vooral gestoeld zijn op het huidige systeem, terwijl belangrijke veranderingen die nodig zijn voor een dierwaardige varkenshouderij (denk aan aangepaste vloeren en mestafvoer voor het aanbieden van nestmateriaal, veranderingen in het systeem om te voorzien in frisse lucht, de mogelijkheid tot het uitvoeren van thermoregulatoir gedrag en een hogere speenleeftijd) niet zijn opgenomen. Dit zou ertoe kunnen leiden dat varkenshouders investeringen doen die op termijn onvoldoende blijken voor een dierwaardige varkenshouderij en verdere aanpassingen in de huisvesting mogelijk belemmeren. Maatregelen om lichamelijke ingrepen uit te faseren kennen nog veel uitzonderingen.

Melkvee

Stalconcept waarin het uitvoeren van soorteigengedrag mogelijk is
De AMvB stelt geen specifieke richtlijnen op voor andere stalconcepten dan de aanbindstal. Wel worden in de AMvB concrete eisen gesteld aan de beschikbare oppervlakte voor de melkkoeien, de ligplaatsen en de drinkplaatsen. Ook 9 m^2 zal echter onvoldoende ruimte bieden voor het uitoefenen van soorteigen gedrag, inclusief sociale interactie. Eén ligplaats per koe is vereist, echter worden de afmetingen en het ontwerp van de ligplaats niet gedefinieerd. Daarmee ontstaat het risico dat ligplaatsen te krap zijn voor onbelemmerd opstaan en gaan liggen en het op de zij kunnen liggen met gestrekte poten. Bij te krappe ligplaatsen wordt bovendien de behoefte van de dieren om synchroon te kunnen liggen verstoord, waardoor met name de dieren die sociaal lager in de rangorde staan niet zullen gaan liggen. De AMvB specificeert niet de benodigde hoeveelheid drinkplaatsen, noch de uitvoering en plaatsing ervan. Daarmee wordt niet duidelijk hoe concurrentie rond drinkplaatsen kan worden voorkomen of met bovengenoemde maatregelen kan worden voldaan aan de maatregelen in de DIT.

Er worden eisen gesteld aan de vloeroppervlakte in de stal. De huidige formulering besteedt echter onvoldoende aandacht aan de indrukbaarheid van de vloer, wat van belang is voor onbelemmerde beweging en het voorkomen van pootproblemen. De AMvB onderstreept het belang van comfortgedrag voor koeien door borstels verplicht te stellen, maar geeft geen nadere invulling aan de kwaliteit of het benodigde aantal borstels per stal. Het is de vraag of op deze manier in de praktijk voldoende tegemoet zal worden gekomen aan de behoefte aan comfortgedrag, zoals omschreven in de DIT. Een klimaatadaptatieplan als onderdeel van het bedrijfsgezondheidsplan is passend voor melkvee vanwege de gevoeligheid voor hittestress. De AMvB maakt echter niet duidelijk hoe thermoregulatie van dieren daadwerkelijk geborgd moet worden. In de AMvB worden aanvullende eisen gesteld voor het huisvesten, de verzorging en het transport van jonge kalveren. Kalveren jonger dan 14 dagen mogen individueel gehuisvest worden, met de voorwaarde dat ze minimaal een ander kalf kunnen zien en aanraken. Niet helder wordt waarom er gekozen is voor de leeftijd van 14 dagen. Positief is dat om tegemoet te komen aan de zoogbehoefte van kalveren, melk moet worden aangeboden via een speen tot een leeftijd van 6 weken.

Huisvesting met mogelijkheid tot grazen en buiten zijn
De AMvB stelt geen eisen aan toegang tot weidegang of de mogelijkheid tot grazen. Daarmee komt de AMvB onvoldoende tegemoet aan deze belangrijke behoeften van runderen, zoals benoemd in de DIT. Door de toename van warme periodes en het ontbreken van schaduwplekken ervaren koeien in toenemende mate hittestress in de weide. De AMvB verplicht de aanwezigheid van een klimaatadaptatieplan als onderdeel van het bedrijfsgezondheidsplan. Niet duidelijk wordt hoe thermoregulatie van de dieren daadwerkelijk geborgd wordt in de weide.

Ruwvoer van voldoende kwaliteit en beschikbaarheid
In de AMvB is opgenomen dat er voldoende voederplaatsen zijn voor melkvee. Verder wordt gesteld dat er toereikende maatregelen genomen moeten worden om concurrentie tijdens het vreten te voorkomen. Niet helder wordt wat verstaan wordt onder voldoende voederplaatsen en hoe concurrentie tijdens het vreten bij minder dan één voederplaats per dier wordt voorkomen. Bij minder dan één voederplek per dier is synchroon voedergedrag niet mogelijk, wat ten koste kan gaan van het dierenwelzijn. In de AMvB wordt daarnaast gesteld dat ruwvoer permanent in toereikende hoeveelheid met toereikende voederwaarde aanwezig moet zijn. Het permanent aanwezig zijn van ruwvoer is een terechte eis voor herkauwers en in lijn met de DIT. Echter, er wordt in de huidige formulering nog onvoldoende geborgd dat het rantsoen in hoofdzaak moet bestaan uit ruwvoer van dusdanige kwaliteit dat het voorziet in de nutritionele behoeften van de dieren.

Scheiding koe en kalf
Binnen de AMvB blijft het toegestaan om het kalf direct na de geboorte van de koe te scheiden, wat niet in lijn is met de DIT. Als reden wordt aangevoerd dat later scheiden tot meer stress leidt, en dat meer wetenschappelijk onderzoek nodig is om hier uitsluitsel over te geven of een geschikte scheidingsstrategie vast te stellen. Toch wijst bestaand onderzoek erop dat een natuurlijke binding tussen kalf en koe leidt tot meer normaal sociaal gedrag, minder afwijkend gedrag, mogelijk een hogere stressbestendigheid en betere groei bij het kalf. Op dit moment worden al meerdere koe-kalf systemen ontwikkelt en toegepast. Het is daarom wenselijk om een tussenevaluatie op te nemen richting 2040, waarin op basis van nieuwe (wetenschappelijke) kennis de regelgeving omtrent scheiding van kalf en koe kan worden aangepast, zodat deze eis in lijn met de DIT kan worden gebracht.

Mogelijkheid tot afzondering bij afkalven en ziekte
De AMvB erkent het belang van afzondering voor koeien tijdens het afkalven en bij ziekte. Hiervoor worden aanvullende eisen gesteld, zoals rechtstreeks zicht hebben op en binnen gehoorafstand zijn van soortgenoten. Daarmee wordt vanaf 2030 in een betere borging van de gezondheid en het welzijn van de dieren voorzien, dan in de huidige regelingen wat in lijn is met de DIT.

Niet meer onthoornen en toestaan van andere ingrepen
In de AMvB worden richtlijnen gegeven voor ingrepen, zoals onthoornen. Aan dergelijke ingrepen worden voorwaarden verbonden, zoals het toepassen van langdurige pijnbestrijding. Onthoornen is vanaf 2040 niet meer toegestaan. Tot die tijd dient er meer inzicht verworven te worden in het fokken met hoornloze rassen en in de aanpassing van bedrijfssystemen die het mogelijk maken om melkvee met hoorns op verantwoorde wijze te houden, dit is in lijn met de DIT. In de NvT worden de ingrepen bijspenen verwijderen en castreren benoemd en met goede redenen beargumenteerd.

Wat ontbreekt nog
Het belang van stabiele groepen wordt benoemd, maar er worden geen eisen gesteld aan groepsgrootte en samenstelling van de groep. De AMvB biedt daarom geen houvast voor aanpassingen aangaande dit thema.

Samenvattend
In de AMvB worden stappen gezet richting een dierwaardige veehouderij door aanpassingen van stalconcepten, de verzorging en het transport van koeien en kalveren. Positief is dat daarbij een aantal aspecten helder worden geformuleerd en daarmee in overeenstemming zijn met de DIT. Zo is er de eis van minimaal een ligplaats per koe, aanwezigheid van een afkalfstal en ziekenboeg, het aanbieden van melk met de speen en het verhogen van de transportleeftijd. Andere aspecten worden echter niet specifiek geformuleerd. Vaak wordt de term ‘voldoende’ gebruikt, zoals bij voldoende voer of voldoende voederplekken zonder concrete eisen. Het is de vraag of daarmee het streven naar een dierwaardige melkveehouderij kan worden bereikt. Twee essentiële elementen voor een werkelijk dierwaardige melkveehouderij genoemd in de DIT zijn het verplicht stellen van weidegang voor oudere kalveren en koeien en het later scheiden van kalf en koe. Zolang dit geen onderdelen zijn van de melkveehouderij zullen de dieren onvoldoende hun normale gedrag kunnen uitoefenen.

Vleeskalveren

Vooraf
Vanwege de keuze in de AMvB om kalveren op een leeftijd van vier weken te vervoeren, wordt aan een aantal maatregelen in de DIT bij voorbaat niet voldaan, omdat deze maatregelen op het melkveebedrijf uitgevoerd hadden moeten worden. In de DIT was uitgegaan van een transportleeftijd van 10-12 weken, wat aanzienlijk hoger is dan de aanvoerleeftijd van 28 dagen zoals gehanteerd in de AMvB.
Hieronder wordt verder gereflecteerd op de punten in de AMvB uitgaande van de nu voorgestelde vervoersleeftijd van 4 weken.

Een stalconcept waarin dieren de keuze en ruimte hebben om soorteigen gedrag uit te voeren
Individuele huisvesting wordt niet meer toegestaan op vleeskalverbedrijven, hetgeen in lijn is met de DIT. Bij aanvoer op vier weken in plaats van 10-12 weken stelt groepshuisvesting hogere eisen aan de gezondheidsmonitoring door de dierhouder in de eerste weken na aankomst van het kalf. Een kalf van 10-12 weken leeftijd is meestal gespeend en gewend aan vast voer. Bij een aanvoerleeftijd van vier weken is het kalf nog melkafhankelijk en is nog in ontwikkeling tot herkauwer. In combinatie met het voorafgaande contact met kalveren van diverse melkveebedrijven op verzamelplaatsen en hergroeperen, vergroot dit de kans op gezondheidsproblemen zoals diarree aanzienlijk.

Per 2040 moeten niet-indrukbare vloermaterialen zoals beton en hout zijn vervangen door indrukbare materialen die voldoende grip bieden, droog zijn en veilig zijn bij liggen en opstaan, dit is conform DIT. Voor kalveren jonger dan 6 maanden wordt het vloeroppervlak in de groep verhoogd naar 2m² (voorheen 1,8m²); voor kalveren ouder dan 8 maanden wordt dit per 2030 verhoogd naar 2,2m². In de groepshuisvesting wordt echter niet voorzien in aparte ligplaatsen met schoon, droog en zacht strooisel, in tegenstelling tot de aanbeveling in de DIT. Dit is een gemiste kans voor het lange termijnperspectief op dierwaardige veehouderij. Gezamenlijk betekent dit dat de huisvesting van de kalveren zoals vastgelegd in de AMvB onvoldoende ruimte biedt voor het uitvoeren van soorteigen gedrag zoals exploratie, comfortgedrag, fourageren zoals beschreven in de DIT. Kalveren ouder dan 14 dagen moeten beschikking hebben over een middel om de vacht te verzorgen, wat in lijn is met de DIT. Zieke kalveren kunnen worden afgezonderd, waarvoor minimaal ruimte is voor 1% van het aantal gehouden kalveren. Thermocomfort krijgt aandacht in het klimaatadaptatieplan, dat maatregelen tegen hitte- en koudestress moet bevatten en onderdeel wordt van het bedrijfsgezondheidsplan. Gezien de luchtwegproblemen in de vleeskalverhouderij is een goed stalklimaat, met name ook de luchtkwaliteit essentieel, maar daarover bevat de AMvB geen specifieke eisen. Er is voor elk kalf een drinkplaats voorzien, zodat kalveren gelijktijdig melk kunnen drinken dat is in lijn met de DIT.

Voer passend bij een zich ontwikkelende herkauwer
De AMvB stelt dat kalveren de eerste zes weken van hun leven melk via een speen moeten kunnen drinken om de melk optimaal in de lebmaag te krijgen. Daarmee wordt voldaan aan de zoogbehoefte, in lijn met de DIT. Kalveren hebben op basis van de AMvB permanent toegang tot drinkwater of een andere vloeistof zoals ook beschreven in de DIT. Het hemoglobinegehalte (Hb) van 5,3 mmol/l is een verbetering ten opzichte van de huidige eis van 4,5 mmol/l, maar blijft onder de door EFSA genoemde range van 5,6–7,1 mmol/l. Het is van belang dat deze 5,3 mmol/l wordt gehanteerd als absolute ondergrens voor een enkel dier in de koppel, niet als streefwaarde voor de koppel. Kalveren met een Hb van 5,3 hebben namelijk een verminderde respiratiecapaciteit in vergelijking met kalveren met een normaal Hb. Kalveren moeten vanaf 14 dagen leeftijd permanent de beschikking over ruwvoer hebben. De soort ruwvoer wordt niet voorgeschreven, maar overgelaten aan de gids voor goede praktijken. Ook voor dit onderdeel is het belangrijk dat deze gids een goede invulling krijgt, om de ontwikkeling van de voormagen te stimuleren ("onverteerbaar stro" is hiervoor ongeschikt). Bij normale ontwikkeling van het maagdarmkanaal en passend voer ontwikkelt ook het Hb-gehalte van kalveren zich normaal. Wanneer de DIT wordt gevolgd en de kalveren pas worden vervoerd op een leeftijd waarop ze al zijn overgegaan op vast voer, zou het Hb gehalte geen probleem zijn.

Huisvesting met mogelijkheid tot grazen en/of buiten zijn
Weidegang wordt niet verplicht, dit is niet conform de graasbehoefte van herkauwers als aangegeven in DIT.

Kalveren met hoorns
Kalveren mogen niet worden onthoornd, wat in lijn is met DIT.

Huisvesting in vaste groepen van beperkt aantal herkomstbedrijven
Beperken van het aantal herkomstbedrijven per afdeling of ruimte zoals geadviseerd in DIT wordt niet voorgeschreven in de AMvB. Beperking van hergroeperen binnen het bedrijf wordt als belangrijk punt genoemd, maar overgelaten aan de gids voor goede praktijken. Hopelijk volgt dit later uit de realisatie van de reductie van 50% antibioticagebruik in de vleeskalversector in 2032 ten opzichte van 2022, zoals

vastgelegd in het routeplan “Goede zorg voor het kalf” van de sector. Zo niet, dan is het niet beperken van het aantal herkomstbedrijven in de AMvB een gemiste kans.

Transportleeftijd
De AMvB hanteert een transportleeftijd van 28 dagen. De DIT adviseert een transportleeftijd rond het moment waarop het kalf los van de moeder zelfstandig in zijn nutritionele behoeften kan voorzien (10–12 weken). Hiermee wordt dus niet aan deze eis voor dierwaardigheid voldaan. Kalveren die uit het buitenland komen (Duitsland uitgezonderd) kun nog steeds vanaf 14 dagen worden aangevoerd.
In de AMvB wordt het ontvangen én geven van maternale zorg erkend als gedragsbehoefte van runderen. Op basis daarvan wordt kalf-bij-de-koe als dierwaardig toekomstbeeld geschetst voor 2040. Zie ook dit punt onder melkvee. Wat in de huidige plannen ontbreekt, is een reflectie op de consequenties van dit toekomstbeeld voor de vleeskalverhouderij. Wanneer kalveren langer bij de koe blijven op melkveebedrijven, zal dit onvermijdelijk gevolgen hebben voor de aanvoerleeftijd en de logistiek. Het is van belang dat deze sector tijdig kan anticiperen op dergelijke veranderingen.

Wat ontbreekt nog
De AMvB voorziet niet in een regeling waarbij de kalveren pas na een fysiologische speenperiode van 10-12 weken oud naar het vleeskalverbedrijf worden vervoerd. Ook voorziet de huisvesting niet in functiegebieden waar de kalveren in strooisel kunnen liggen. Weidegang wordt niet verplicht gesteld en de gestelde ondergrens van het Hb gehalte bevindt zich onder de grens zoals gesteld door EFSA en is niet in lijn met de DIT. Er worden geen beperkingen gesteld aan het aantal verschillende herkomsten van aangevoerde kalveren op een bedrijf en het hergroeperen van de kalveren, waardoor de ziektelast en het daarmee gepaarde gaande antibioticagebruik hoog zullen blijven.

Samenvattend
De AMvB bevat een aantal verbeteringen in lijn met de DIT, zoals indrukbare vloeren, uitsluitend groepshuisvesting en continue beschikbaarheid van ruwvoer. Voor een dierwaardige vleeskalverhouderij ontbreken echter een aantal belangrijke zaken zoals de aanwezigheid van ingestrooide ligplaatsen, beperking van aantal herkomstbedrijven, beperken van hergroeperingen en het geven van weidegang. Bovendien worden de dieren aangevoerd op een leeftijd dat zij nog behoefte hebben aan maternale zorg. Onderzoek naar inpassing van vleeskalverhouderij in melkveehouderij met kalf-bij-de-koe ontbreekt.

Pluimvee

Leghennen en opfokhennen

Stalconcept
De AMvB voorziet in een verbod op kooihuisvesting per 2035. Dat is een belangrijke stap naar dierwaardige huisvesting voor legkippen, omdat er niet in bepaalde gedragsbehoeften voorzien kan worden in kooihuisvesting (bijvoorbeeld foerageren, stofbaden, lopen en rennen). De ruimte per dier blijft vrijwel gelijk (max. 12,5% extra ten opzichte van de bestaande eisen), terwijl in de DIT het belang onderstreept werd van voldoende ruimte per dier om alle belangrijke gedragingen uit te kunnen voeren. Wel wordt voor het eerst een maximale bezettingsdichtheid voor opfokhennen opgenomen: max. 18 hennen/m^2 aan het einde van de opfok. Net als bij de volwassen dieren, betekent dat dat de minimale ruimte per opfokhen nog steeds beperkt is. Omgevingsverrijking voor scharrelen en exploreren wordt benoemd, maar is nog niet duidelijk omschreven. Het is wel positief dat er zowel eetbare (zoals bijvoorbeeld ruwvoer) als niet eetbare materialen moeten worden aangeboden.

Geschikt strooisel
Het aanbieden van geschikt strooisel wordt benoemd, maar de term 'ander materiaal met een losse structuur' laat ook ruimte voor het uitsluitend 'aanbieden' van gedroogde mest als strooisel. Aandacht is nodig voor variatie in strooisel (bv. zone met zand of houtkrullen), zodat alle aan gedragsbehoeften waar strooisel voor nodig is tegemoet wordt gekomen.

(Overdekte) uitloop en/of scharrelruimte
Het aanbieden van een overdekte uitloop of scharrelruimte of het aanbieden van een buitenuitloop worden geen van beide benoemd in de AMvB. In de DIT is benadrukt wat de voordelen zijn van het aanbieden van (overdekte) uitloop: het biedt de dieren extra mogelijkheden voor exploreren, foerageren en stofbaden en geeft de dieren ook contact met frisse lucht, daglicht en zonlicht. Het hebben van toegang tot (minimaal) een overdekte uitloop is een belangrijk aspect van een dierwaardig systeem voor legkippen.

Uitkomen in de stal en natuurlijke opfok
Over uitkomen in de stal is niets opgenomen in de AMvB. Dit is nu ook nog geen gangbare praktijk in de leghennenhouderij. Met de opkomst van in-ovo sexing kan dit in de toekomst wel haalbaar worden. De dark brooder als alternatief voor de moederkloek wordt benoemd in de AMvB, maar de omschrijving van de schuilgelegenheid is onduidelijk en vaag. Stappen zetten naar een meer natuurlijke opfok is een belangrijk aspect van een dierwaardig systeem voor legkippen.

Niet snavel behandelen
Snavel behandelen is in de legkippen al uitgefaseerd. Voor het succesvol houden van hennen met intacte snavels in niet-kooisystemen is het van groot belang dat de hennen in een stimulerende omgeving worden gehouden, met voldoende ruimte per dier, om probleemgedrag zoals verenpikken en kannibalisme te voorkomen.

Wat ontbreekt nog
Er worden voor legkippen geen maximumwaarden gesteld voor ammoniakconcentratie in de stallucht, wat wel een van de aanbevelingen was in de DIT. Het is bekend dat pluimvee als het de keuze heeft ruimtes met hoge ammoniakconcentraties vermijdt en dat ammoniak negatieve effecten kan hebben op gezondheid en welzijn.

Samenvattend
Het is positief dat er een volledige kooiverbod wordt voorgesteld in de AMvB. Qua ingrepen voldoet de legsector ook, omdat snavel behandelen al is uitgefaseerd. Voor het succesvol houden van hennen met intacte snavels in niet-kooisystemen is het wel van groot belang dat de dieren in een stimulerende omgeving worden gehouden met voldoende ruimte en gedragsmogelijkheden voor elk dier. Daar komt de AMvB maar in beperkte mate aan tegemoet. Zowel voor strooisel, omgevingsverrijking en natuurlijke opfok zijn de beschreven eisen nog niet erg concreet en er is maar een zeer beperkte extra ruimte per dier voorzien. Het bieden van een (minimaal overdekte) uitloop zoals beschreven in de DIT is een belangrijk aspect van een dierwaardig systeem wat niet terugkomt in de AMvB.

Vleeskuikens en ouderdieren

Stalconcept
Bij vleeskuikens vervalt de mogelijkheid van een hogere bezettingsgraad dan 39 kg/m^2 voor bedrijven met lage uitval en voetzoollaesies. Dat is positief voor dierenwelzijn. Tegelijkertijd krijgen vleeskuikens en ouderdieren maar beperkt extra ruimte per dier in vergelijking met de huidige situatie (max. 10% extra). Dit sluit niet aan bij de DIT. Qua inrichting worden zitstokken en plateaus benoemd. Dat is een positief punt voor wat betreft de gedragsbehoefte om te rusten. Omgevingsverrijking voor scharrelen en exploreren

wordt ook benoemd, maar is nog niet duidelijk omschreven. Het is wel positief dat er zowel eetbare (zoals bijvoorbeeld ruwvoer) als niet eetbare materialen moeten worden aangeboden.

Geschikt strooisel
Geschikt strooisel wordt benoemd, maar de term 'ander materiaal met een losse structuur' laat ook ruimte voor het uitsluitend 'aanbieden' van gedroogde mest als strooisel. Er is meer aandacht nodig voor variatie in strooisel die aansluit op de gedragsbehoeften van de dieren (bv. gebied met zand of houtkrullen).

Trager groeiend ras
In de AMvB wordt gesteld 'Het is verboden vleeskuikens te houden die vanwege gefokte lichaamskenmerken niet in staat zijn zich op een natuurlijke manier voort te bewegen'. Hier zou het beter zijn om een maximale groeisnelheid aan te houden (op basis van de genetica). Het is bekend dat snelgroeiende vleeskuikens, ook als ze zich nog normaal kunnen voortbewegen, nog steeds beperkt zijn in het uitvoeren van hun gedragsbehoeften. Het gebruik van een trager groeiend ras is een belangrijke voorwaarde voor een dierwaardige houderij, met zowel voordelen voor de vleeskuikens (gezondheid en mobiliteit) als voor de ouderdieren (geen voerbeperking nodig).

(Overdekte) uitloop en/of scharrelruimte
Het aanbieden van een overdekte uitloop of scharrelruimte of het aanbieden van een buitenuitloop worden geen van beide benoemd in de AMvB. In de DIT is benadrukt wat de voordelen zijn van het aanbieden van (overdekte) uitloop: het biedt de dieren extra mogelijkheden voor exploreren, foerageren en stofbaden en geeft de dieren ook contact met frisse lucht, daglicht en zonlicht. Het hebben van toegang tot (minimaal) een overdekte uitloop is een belangrijk aspect van een dierwaardig systeem voor vleeskuikens en ouderdieren.

Uitkomen in de stal en natuurlijke opfok
Over uitkomen in de stal is niets opgenomen in de AMvB. Dit is nu al gangbare praktijk in een deel van de vleeskuikensector. Met de opkomst van in-ovo sexing kan dit in de toekomst ook haalbaar worden voor ouderdieren. De dark brooder als alternatief voor de moederkloek wordt benoemd in de AMvB, maar de omschrijving van de schuilgelegenheid is onduidelijk en vaag en de ingangsdatum is pas in 2040. Stappen zetten naar een meer natuurlijke opfok is een belangrijk aspect van een dierwaardig systeem voor vleeskuikens en ouderdieren.

Wat ontbreekt nog
Er worden voor vleeskuikens en ouderdieren geen maximumwaarden gesteld voor ammoniakconcentratie in de stallucht, wat wel een van de aanbevelingen was in de DIT. Het is bekend dat pluimvee als het de keuze heeft ruimtes met hoge ammoniakconcentraties vermijdt en dat ammoniak negatieve effecten kan hebben op gezondheid en welzijn.

Samenvattend
Positief dat de maximale bezettingsgraad voor vleeskuikens wordt beperkt tot 39 kg/m2, maar tegelijk teleurstellend dat vleeskuikens en ouderdieren er maar heel beperkt ruimte bij krijgen (max. 10%). Ook zou het vanuit het dier bekeken beter zijn om uit te gaan van trager groeiende rassen (op basis van groeisnelheid), omdat dit zowel voordelen heeft voor vleeskuikens als voor ouderdieren. Voor strooiselvoorziening en natuurlijke opfok zijn de beschreven eisen nog niet erg concreet en er is maar een zeer beperkte extra ruimte per dier voorzien. Het bieden van een (minimaal overdekte) uitloop zoals beschreven in de DIT is een belangrijk aspect is van een dierwaardig systeem wat niet terugkomt in de AMvB.

Vleeskuiken ouderdieren

Niet snavelbehandelen
Bij reguliere ouderdieren is het snavelbehandelen al uitgefaseerd. Voor de snavelbehandeling bij moederdieren van trager groeiende vleeskuikens is er uitstel van het verbod tot 1 september 2026, omdat bij die dieren wat meer risico is op pikkerij. Voldoende ruimte per dier en een stimulerende omgeving kunnen helpen om pikkerij te voorkomen.

Geen amputatie achterste teen
Vanaf 1 juli 2025 is amputatie van de achterste teen als ingreep niet meer toegestaan in Nederland. Bij gebruik van hanen met intacte tenen is het belangrijk dat de hennen ongewenst seksueel gedrag kunnen vermijden, bijvoorbeeld door gebruik van schuilmogelijkheden in de stal. Voldoende ruimte per dier speelt daarbij ook een belangrijke rol. In de AMvB zijn schuilmogelijkheden alleen genoemd voor jonge dieren (dark brooder).

Geen honger en dorst
Het is positief dat de AMvB beschrijft dat ouderdieren toegang moeten hebben tot een toereikende hoeveelheid voer, zowel qua nutritionele behoefte als qua foerageerbehoefte. Tegelijk is het nog onvoldoende duidelijk hoe dit er in de praktijk uit zal zien en hoe dit te combineren valt met het gebruik van snelgroeiende rassen. Veel hangt af van wat er precies wordt verstaan onder een 'toereikende hoeveelheid'. Deze formulering biedt alsnog de mogelijkheid om voerbeperking toe te passen. Water wordt conform de DIT tijdens de lichtperiode onbeperkt beschikbaar gesteld.

Vermijden ongewenst seksueel gedrag
Vermijden van seksueel gedrag krijgt geen aandacht in AMvB. Extra ruimte per dier is zeer beperkt (max. 10%), dus dat geeft de hennen geen extra mogelijkheden om hanen te vermijden. Er worden ook geen extra schuilmogelijkheden benoemd, anders dan een plateau/ zitstok. Daar zal dan eerder aan de (bestaande) beun worden gedacht, maar het is de vraag of de beun de hennen voldoende schuilmogelijkheden biedt. Zoals eerder benoemd, zijn in koppels met intacte hanen schuilmogelijkheden voor de hennen om ongewenst seksueel gedrag te vermijden erg belangrijk om verwondingen en veerschade bij de hennen te voorkomen.

Wat ontbreekt nog
Er worden voor ouderdieren geen maximumwaarden gesteld voor ammoniakconcentratie in de stallucht, wat wel een van de aanbevelingen was in de DIT. Het is bekend dat pluimvee als het de keuze heeft ruimtes met hoge ammoniakconcentraties vermijdt en dat ammoniak negatieve effecten kan hebben op gezondheid en welzijn.

Samenvattend
Het is positief dat bij de ouderdieren het snavelbehandelen en de amputatie van de achterste teen bij de hanen uitgefaseerd zijn of worden. Voor het houden van ouderdieren met intacte snavels is het van belang dat ze voldoende ruimte per dier en een stimulerende omgeving ter beschikking hebben om pikkerij te voorkomen. Ook zijn schuilmogelijkheden voor de hennen van belang, om veerschade en verwondingen te voorkomen. Die aspecten komen nog onvoldoende naar voren in de AMvB. De voerbeperking bij de ouderdieren en het niet kunnen vermijden van ongewenst seksueel gedrag zijn punten die verdere aandacht behoeven (naast de punten genoemd onder 'vleeskuikens en ouderdieren' hierboven).